

Сергій КУРБАТОВ

кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України

Ключові слова: модель університету, університетські рейтинги, критерії та індикатори університетських рейтингів.

У статті розглядаються можливості побудувати ідеальні моделі університетської освіти XXI сторіччя, спираючись на критерії та індикатори, у відповідності з якими оцінюють ефективність університетської діяльності провідні міжнародні рейтинги. Так, Шанхайський рейтинг легітимує науково-дослідницьку модель, рейтинги Таймс та QS – статусно-маркетингову, а рейтинг Вебометрикс – модель віртуальної присутності університету.

МОДЕЛІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ XXI СТОЛІТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ

© Курбатов С., 2013

Міжнародні університетські рейтинги – відносно новий феномен глобального освітнього простору, але за 10 років існування вони стали авторитетним інструментом оцінки ефективності університетської діяльності.

Саме присутність університету серед топової частини провідних міжнародних університетських рейтингів часто вважається ознакою того, що цей університет може вважатися університетом світового класу. Специфіку університетських рейтингів визначає те, що процес їх розробки надзвичайно динамічний, а їх розробники перманентно намагаються вдосконалити існуючі індикатори з метою адекватного відображення складного та багатовимірного існування університету в сучасних умовах. Теорія та методика складання університетських рейтингів протягом останніх десятиліть активно досліджується в західному академічному дискурсі. Серед провідних авторів цього напрямку можна назвати Філіпа Альгбаха та його колег [2; 3], Саймона Маргінсона та Маріжк ван дер Венде [17], Александра МакКорміка [19], Геро Федеркейля [6], Джаміля Салмі [23].

2011 року було надруковане ґрунтовне дослідження Елен Хезелкорн «Рейтин-

ги та трансформація вищої освіти: битва за якість світового класу» [7]. До речі, лише бібліографія літератури з проблеми складання університетських рейтингів займає у цій книзі 40 сторінок! Елен Хезелкорн – відверта прихильниця використання університетських рейтингів як інструмента оцінки ефективності діяльності вищих навчальних закладів у сучасних умовах. «Рейтинги стали нав'язливою ідеєю сучасного світу. Те, що на початку ХХ сторіччя в США сприймалося як академічна забава, а в 80-х роках було інформаційною послугою для студентів, зараз стало ключовим фактором гонитви за репутацією з відчутним геополітичним присмаком», – констатує вона [7, 4]. Водночас не всі експерти в освітній галузі беззастережно сприймають навіть саму ідею розробки університетських рейтингів, не говорячи вже про жорстку критику конкретних методологій. Так в іншій книзі, присвяченій проблемі університетських рейтингів, Юн Чеол Шін, Роберт Тукушян та Ульріх Течлер зазначають: «Керівництво багатьох університетів сприймає рейтинги як своєрідний дороговказ у повсякденній роботі. У той же час представники академічної спільноти досить критично ставляться до них, оскільки вони часто вводять в оману стосовно справжньої суті сучасних університетів та мають численні методологічні обмеження» [12, 5].

Стислий аналіз теорії та методики розробки університетських рейтингів, а також їх роль у реформуванні системи університетської освіти України розглянуто нами в кількох статтях, надрукованих англійською мовою [13; 14; 15]. Свідченням інтересу до проблеми розробки університетських рейтингів та їх теоретико-методологічного підґрунтя є те, що цим питанням неодноразово присвячувалися тематичні випуски провідних міжнародних освітянських видань, зокрема журналу «Вища освіта в Європі» [8; 9]. У 2011 році був оприлюднений звіт Європейської асоціації університетів (European University Association EUA) під назвою «Глобальні університетські рейтинги та їхній вплив» («Global university rankings and their impact» [22].

Організацією, яка координує міжнародну роботу в цій галузі, є Міжнародна група експертів у галузі університетських рейтингів

(International Ranking Expert Group (IREG) [10]. Її було створено 2002 року в Варшаві за участі Європейського центру вищої освіти ЮНЕСКО та провідних експертів у галузі університетських рейтингів. Організацією розроблені так звані Берлінські принципи складання рейтингів вищих навчальних закладів (Berlin Principles of Ranking of Higher Education Institutions) [5] – документ, який відображає визнані на міжнародному рівні підходи до складання університетських рейтингів. З 15 грудня 2011 року IREG на добровільних засадах проводить аудит регіональних, національних та міжнародних університетських рейтингів [11]. Було проведено також п'ять міжнародних конференцій IREG, які дали змогу залучити до обговорення проблеми розробки та вдосконалення університетських рейтингів численних представників академічної громади. Чергова, шоста конференція IREG відбулась 18–20 квітня 2012 року в Тайпєї. У рамках програми конференції, разом з Андрієм Кашиним, ми презентували своє бачення університетських рейтингів як інноваційної освітньої технології в контексті сучасних українських реалій [16].

Якщо в перші роки існування рейтинги орієнтувалися на оцінку переважно дослідницької діяльності університету, то останнім часом дедалі помітнішим стає намагання знайти універсальні індикатори оцінки якості університетської освіти. Ми намагаємося проаналізувати індикатори, на підставі яких оцінюється ефективність університетської діяльності в Шанхайському рейтингу [1], рейтингу Таймс-Томсон Рейтерс [25], рейтингу QS [20] та рейтингу ВебOMETРИКС [21]. Зазвичай, рейтинги орієнтуються на критерії та індикатори, які легко виміряти та інформація про які знаходиться у відкритому доступі. Наприклад, у Шанхайському рейтингу – це кількість лауреатів Нобелівської премії серед співробітників та випускників університету, кількість публікацій у провідних наукових журналах світу, індекс цитування співробітників, тобто фактично оцінюється дослідницький потенціал університету, який водночас опосередковано відображає якість університетської освіти в сучасному світі. Рейтинги Таймс-Томсон

Рейтерс та QS, поряд з об'єктивними індикаторами, використовують і суб'єктивні, зокрема оцінку репутації університету в академічному середовищі. Рейтинг Вебо-метрикс повністю зосереджений на оцінці репрезентації того чи іншого університету в мережі Інтернет.

Звісно, будь-яка система рейтингування ґрунтується на обмеженій кількості критеріїв, вибір яких – прерогатива укладачів рейтингу. Александер МакКормік зазначає: «Перевага, що надається критеріям, які легко вимірюються, – це момент, який найлегше розкритикувати при складанні як рейтингів, так і класифікацій. Обидва підходи до порівняння передбачають зведення складної, багатовимірної реальності до обмеженої кількості критеріїв, які визначають місце освітньої установи в запропонованій системі. Іншими словами, ми маємо справу з процесом симпліфікації, спрощення. Тому головне завдання укладачів рейтингів – спиратися при цьому спрощенні на найважливіші, фундаментальні критерії» [19, 209]. На цей аспект звертають увагу і західні дослідники Саймон Марґінсон та Маріжк ван дер Венде у статті «Рейтингувати чи бути прорейтингованим: вплив глобальних рейтингів на вищу освіту» («To Rank or To Be Ranked: The Impact of Global Rankings in Higher Education»): «Будь-яка система рейтингування обумовлена метою, яку ставлять перед собою дослідники, і тому спирається на переконання і цінності, відповідно до яких формуються методи порівняння та оцінювання. У цьому розумінні всі системи рейтингування неповно відображають реалії вищої освіти (наприклад, успіхи в проведенні наукових досліджень університету нічого не говорять про стан бізнес освіти чи викладання спеціальних технічних дисциплін) та містять певну похибку» [17, 308–309].

Однак досягти досконалості в сучасному світі в умовах стрімких цивілізаційних змін, мабуть, неможливо (та й, напевно, не потрібно) у принципі. Тому феномен міжнародних університетських рейтингів варто розглядати суто функціонально, тобто аналізуючи з погляду тих функцій, які забезпечили їм чи не тріумфальний успіх у суперечливих історичних реаліях ХХІ ст.

Наша головна теза полягає в тому, що рейтинги формують ієрархію (чи, використовуючи термін Ж. Бодріара, «симулякр ієрархії») де-факто існуючого глобального освітнього простору, легітимуючи дихотомічний поділ університетів, наявних у цьому просторі, на елітні та звичайні, або ж ті, які надають високоякісні послуги, та ті, які надають послуги пересічні.

Першим зі світових університетських рейтингів став складений у червні 2003 року Інститутом вищої освіти Шанхайського університету (Китай) «Рейтинг університетів світового класу» (Ranking of World Class Universities), або Шанхайський рейтинг. Рейтинг університетів світового класу розраховується згідно з такими критеріями: 1) якість освіти (10 %), що визначається кількістю випускників університету, які здобули Нобелівську премію, або особливі відзнаки у своїх галузях (зокрема, медалі Всесвітнього союзу математиків, причому найвищу «вагу» мають премії, присуджені впродовж останнього десятиліття); 2) рівень викладачів (40 %), що розраховується у двох субкатегоріях: а) кількість викладачів – лауреатів Нобелівської премії і спеціальних відзнак у своїх галузях – 20 %; б) частота цитування праць викладачів у 21 предметній категорії за версією ISI Highly Cited – 20 %; 3) результативність наукових досліджень (40 %), що визначається з огляду на кількість публікацій у провідних академічних журналах світу, яка, своєю чергою, складається з двох субкатегорій: а) кількість публікацій по версії Nature and Science між 2006 та 2010 роками та б) індекс цитування праць по версії Science Citation Index Expanded та Social Science Citation Index у 2010 році; 4) своєрідна «академічна щільність» університету (10 %), коли результати, набуті за першими трьома критеріями, діляться на кількість постійних викладачів університету.

Для того, щоб скласти список із 500 найкращих університетів, дослідники аналізують дані, отримані від понад 1 000 світових університетів. Укладачі рейтингу не претендують на абсолютну об'єктивність – вони зазначають, що до будь-якого університетського рейтингу можна висунути серйозні претензії. Серед переваг Шанхайського рейтингу вони називають зрозумі-

лість і універсальність індикаторів, відповідно до яких відбувається оцінювання, і відкритість даних, що використовуються в процесі складання рейтингу. До того ж, ці дані беруть з авторитетних джерел, визаних у всьому світі. На користь цього свідчить і той факт, що методика розрахунку рейтингу за останні роки не зазнала істотних змін.

На нашу думку, успіх Шанхайського рейтингу зумовлений насамперед тим, що саме здатність університету проводити сучасні дослідження та бути центром продукування нових знань особливо важлива для сучасного стану розвитку цивілізації. Ф. Альтбах пише: «Головною реальністю XXI століття є виникнення економіки знань (the knowledge economy). Багато ключових аспектів цієї економіки, включаючи домінування сектору надання послуг, стрімкий розвиток нових галузей на кшталт біотехнології, важливість інформаційних та комунікаційних технологій та інше підвищують значення і роль вищої освіти» [2, 2]. Дослідницький потенціал університету дає змогу оцінити реальний внесок того чи іншого навчального закладу в економіку знань, а отже, адекватно відображає реалії сьогодення в глобальному освітньому просторі.

Кращі світові університети за версією Шанхайського рейтингу 2012

Місце	Університет	Країна	Загальний бал
1	Гарвард	США	100
2	Стенфорд	США	72,8
3	Массачусетський технологічний інститут	США	71,8
4	Берклі	США	71,6
5	Кембридж	Велика Британія	69,8
6	Каліфорнійський технологічний інститут	США	64,1
7	Прінстон	США	62,1
8	Колумбійський університет	США	60,1
9	Університет Чикаго	США	57,2
10	Оксфорд	Велика Британія	56,1

Інший визнаний рейтинг світових університетів – рейтинг «Таймс», або THES – QS World University Rankings, уперше опублікований 2004 року і охоплює 200 університетів. При укладанні рейтингу британські дослідники спираються на такі основні критерії оцінки: 1) імідж в академічному середовищі, тобто оцінка університету з боку науковців, викладачів та представників адміністрації інших навчальних закладів – 40 %; 2) оцінка якості освіти випускників роботодавцями – 10; 3) індекс цитування наукових праць співробітників – 20; 4) частка іноземних студентів – 5; 5) частка іноземних викладачів – 5; 6) співвідношення кількості студентів і кількості викладачів – 20. Укладачі рейтингу визнають, що університетське життя не зводиться до зазначених критеріїв, і пропонують перелік індикаторів, які варто залучити до процесу рейтингування в майбутньому. Найбільш виправдані серед цих потенційних індикаторів, на нашу думку, такі: середній рівень цін навчання; річний обсяг поповнення бібліотечних фондів; якість університетського веб-сайта; базові вимоги до абітурієнтів, які вступають до університету; відсоток працевлаштування за фахом серед випускників; перелік запропонованих навчальних курсів (за даними упорядників рейтингу, сучасні університети в цілому пропонують студентам близько 65 тис. курсів); наявність програм отримання стипендій для навчання.

Таким чином, рейтинг «Таймс»-QS оцінював переважно маркетингові показники університету та його статусні параметри. Ефективна репрезентація себе в інформаційному просторі, вдала рекламна стратегія, позитивний імідж, який веде до визнання серед колег, реальна інтернаціоналізація – ці параметри визначають успішність у сучасному світі як на індивідуальному, так і на інституційному рівні. Тож побудова ієрархії університетів у цій сфері, яка сприяє легітимізації елітності в глобальному освітньому просторі, є цілком адекватною умовою сьогодення.

Кращі світові університети за версією рейтингу «Таймс»-QS. 2009 р.

Місце	Університет	Країна
1	Гарвард	США
2	Кембридж	Велика Британія
3	Йель	США
4	Лондонський університетський коледж	Велика Британія
5	Лондонський імперіал-коледж	Велика Британія
6	Оксфорд	Велика Британія
7	Університет Чикаго	США
8	Прінстон	США
9	Массачусетський технологічний інститут	США
10	Каліфорнійський технологічний інститут	США

Незважаючи на відмінність покладених в основу цих рейтингів індикаторів, вихідні принципи їх побудови певною мірою тотожні. Так, порівнюючи Шанхайський рейтинг і рейтинг «Таймс», німецький дослідник Геро Федеркейль зазначає: «Ці рейтинги об'єднують спільні підходи, попри різницю запропонованих індикаторів. Обидва рейтинги оцінюють університет в цілому та використовують принцип ієрархічної таблиці (league table approach), за якого, як у футболі, кожна команда має певну позицію, що визначає її статус. За такого підходу природно, що, наприклад, п'ята позиція краща за восьму чи десяту» [6, 224].

Ситуація у світі міжнародних рейтингів провідних університетів не стоїть на місці. Починаючи з 2010 року, рейтинг «Таймс» як спільний проєкт THE та QS припинив існування, а на його основі виникли два нові, потенційно впливові рейтинги: рейтинг світових університетів «Таймс» (разом із компанією «Thomson Reuters» як дослідницьким партнером) і рейтинг світових університетів QS. У власному рейтингу світових університетів QS спиратиметься на вже розроблену під час співробітництва з «Таймс» методологію. Десятка кращих світових університетів за версією QS у 2012–2013 році має такий вигляд:

Місце	Університет	Країна	Загальний бал
1	Массачусетський технологічний інститут	США	100
2	Кембридж	Велика Британія	99,78
3	Гарвард	США	99,15
4	Лондонський університетський коледж	Велика Британія	98,69
5	Оксфорд	Велика Британія	98,57
6	Лондонський імперіал-коледж	Велика Британія	98,31
7	Йель	США	97,48
8	Університет Чикаго	США	96,27
9	Прінстон	США	95,37
10	Каліфорнійський технологічний інститут	США	95,05

У 2011–2012 році в рейтингу QS уперше з'явилися українські університети. У категорії 601+ (тобто університетів, які знаходяться у сьомій сотні провідних світових університетів) наявні Донецький національний університет та Національний технічний університет України «КПІ». У 2012–2013 році в категорії 501–550 до них додався Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Водночас розробники нового рейтингу «Таймс» вирішили досить радикально змінити методологію. Попередня інформація про нову методологію розрахунків рейтингів з'явилася на початку червня 2010 року на сайті Times Higher Education (THE) [24] та була подана на розгляд провідних міжнародних експертів у галузі вищої освіти. Спочатку рейтинг «Таймс» розраховувався на основі 13 окремих індикаторів. Ці індикатори формують чотири основні критерії, або комплексні індикатори. Найвагомішим серед критеріїв є оцінка науково-дослідницької діяльності університету (55 %), яка складається, своєю чергою, з п'яти індикаторів: 1) кількість наукових публікацій у розрахунок на одного співробітника; 2) індекс цитування робіт співробітників; 3) розмір прибутку від науково-дослідної діяльності в перерахунок на одного наукового співробітника; 4) розмір фондів, додатково залучених для

дослідницької діяльності від громадських організацій і реального сектору економіки; 5) репутація університету як науково-дослідної установи за підсумками опитування представників академічної спільноти. Другий за вагою критерій – це оцінка інституційних характеристик університету (25 %) з таких індикаторів: 1) кількість студентів у перерахунку на одного викладача; 2) співвідношення випускників з докторським ступенем (PhD) і випускників з іншими ступенями; 3) оцінка якості викладання в університеті академічною спільнотою; 4) розмір прибутку університету в перерахунку на одного співробітника. Третій критерій, який оцінює економічну та інноваційну активність університету (10 %), у цьому році складається з одного індикатора – прибуток, отриманий від науково-дослідницької діяльності від реального сектору економіки в перерахунку на одного наукового співробітника. Надалі до цього критерію планується додати оцінку кількості робіт, надрукованих спільно з партнерами, які представляють реальний сектор економіки, а також оцінку випускників університету роботодавцями. І, нарешті, четвертий критерій оцінює рівень інтернаціоналізації університету (10 %) і складається з двох індикаторів: 1) співвідношення іноземних і вітчизняних студентів; 2) співвідношення іноземних та вітчизняних викладачів.

У вересні 2011 року була оприлюднена дещо змінена методологія оцінки університетської діяльності. Редактор THE Анна Мроз зазначає: «Ми виокремили 13 індикаторів, що репрезентують ключові напрямки університетської діяльності. Це дозволило нам уперше серйозно поглянути на навчально-викладацьке середовище, а також ґрунтовно оцінити дослідницький потенціал, здатність до трансферу знань та рівень інтернаціоналізації. Також було знижено вагу суб'єктивних індикаторів» [24]. Наведемо п'ять основних комплексних індикаторів рейтингу Таймс, проаналізованих у 2011 році. По-перше, це оцінка навчально-викладацького середовища (30 %). Вона включає такі індикатори: а) опитування з метою з'ясування якості навчання (15 %); б) співвідношення викладачів та студентів (5 %); в) співвідношення кількості присуджених докторських ступенів до

інших (2,25 %); г) кількість захищених докторських дисертацій у відношенні до кількості наукових співробітників (6 %) та д) фінансові надходження університету в перерахунку на одного наукового співробітника (2,25 %). По-друге, це оцінка фінансових надходжень від співпраці з промисловістю та інноваційної діяльності в перерахунку на одного співробітника (2,5 %). По-третє, середній індекс цитування кожної надрукованої праці (30 %). По-четверте, оцінка дослідницької діяльності. Вона включає в себе: а) опитування з оцінки якості дослідницького потенціалу (18 %); б) фінансові надходження від дослідницької діяльності в перерахунку на одного співробітника (6 %) та в) кількість наукових праць на одного співробітника (6 %). По-п'яте, оцінка інтернаціоналізації університету. Вона вираховується на підставі: а) співвідношення іноземних студентів до загальної кількості студентів (2,5 %); б) співвідношення іноземних викладачів до загальної кількості викладачів (2,5 %) та в) співвідношення наукових праць, надрукованих у співавторстві з іноземними дослідниками до загальної кількості наукових праць (2,5 %).

Десятка кращих світових університетів у 2012–2013 роках за версією Таймс-Томсон Рейтерс виглядає наступним чином (Стенфорд та Оксфорд у цьому році набрали однаковий бал, а отже, поділили друге та третє місце):

Місце	Університет	Країна	Загальний бал
1	Каліфорнійський технологічний інститут	США	95,5
2	Стенфорд	США	93,7
2	Оксфорд	Велика Британія	93,7
4	Гарвард	США	93,6
5	Массачусетський технологічний інститут	США	93,1
6	Прінстон	США	92,7
7	Кембридж	Велика Британія	92,6
8	Лондонський імперіал-коледж	Велика Британія	90,6
9	Берклі	США	90,5
10	Університет Чикаго	США	90,4

Третій рейтинг світових університетів, який досить часто згадується в науковій літературі, – Вебометрикс [21], що розраховується спеціальною лабораторією Іспанської національної дослідницької ради (Spanish National Research Council – SNRC) починаючи з 2004 року. На відміну від попередніх, цей рейтинг має дещо специфічний характер, адже базується на ступені присутності того чи іншого навчального закладу в глобальній мережі Інтернет. Аргументуючи виправданість такого підходу, іспанські вчені Ісідро Акуйю, Жозе Луїс Ортега та Маріо Фернандес зазначають: «Дедалі більше студентів та дослідників звертаються до Інтернету, щоб отримати наукову інформацію, і академічні установи докладають чимраз більших зусиль, щоб бути представленими в Інтернеті. І якщо тепер Інтернет для більшості навчальних закладів – це засіб саморепрезентації, то можна прогнозувати, що вже в найближчому майбутньому віртуальні навчальні заклади стануть не менш важливими та впливовими, ніж реальні. У світі, що стає все тісніше взаємопов'язаним, реальна присутність академічної установи в глобальному просторі залежить від її репрезентації в мережі Інтернет» [4, 233].

Рейтинг Вебометрикс обчислюється відповідно до таких індикаторів: 1) кількість надрукованих інтернет-сторінок – 25 %; 2) кількість виставлених файлів у форматі .pdf, .ps, .doc та .pps – 12,5; 3) кількість статей, які містяться в Академічній базі даних Гугл (Google Scholar Database) – 12,5; 4) загальна кількість зовнішніх посилань – 50 %. Репрезентація університету в Інтернеті та наявність відповідних віртуальних ресурсів та сервісів – усе це теж конститує ієрархію глобального освітнього простору та безпосередньо впливає на якість університетської освіти, а отже, є фактором легітимації елітності в ньому. У зв'язку з цим, підхід, запропонований авторами рейтингу Вебометрикс, може розглядатись як табель про ранги віртуального простору, експансія якого визначає реальність сьогодення.

Кращі світові університети за версією рейтингу Вебометрикс станом на січень 2013 року:

Місце	Університет	Країна
1	Гарвард	США
2	Стенфорд	США
3	Массачусетський технологічний інститут	США
4	Університет Мічигану	США
5	Університет Пенсільванії	США
6	Університет Каліфорнії в Лос-Анджелесі	США
7	Берклі	США
8	Колумбійський університет	США
9	Корнельський університет	США
10	Університет Міннесоти	США

Десятка найкращих українських університетів в рейтингу Вебометрикс станом на січень 2013 року виглядала так:

Місце в Україні	Місце в світі	Університет
1	510	Національний технічний університет України «КПІ»
2	704	Київський національний університет імені Тараса Шевченка
3	1116	Донецький національний технічний університет
4	1138	Харківський національний університет імені Василя Каразіна
5	1242	Національний університет «Львівська політехніка»
6	1547	Сумський державний університет
7	1614	Національний університет біоресурсів і природокористування
8	1629	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
9	1650	Донецький національний університет
10	1766	Львівський національний університет імені Івана Франка

Підбиваючи підсумки, можна констатувати значення міжнародних університетських рейтингів як інструментів побудови академічних ієрархій у глобальному освітньому просторі та оцінки якості університетської освіти. Оскільки варіативність підходів, репрезентована основними індикаторами навіть чотирьох розглянутих рейтингів, є незаперечною, можна го-

ворити про чотири моделі оцінки якості університетської освіти, які де-факто існують на сьогодні та отримують обумовлену відповідним рейтингом модель легітимації. Це представлена Шанхайським рейтингом науково-дослідницька модель, легітимована рейтингом «Таймс» та рейтингом QS статусно-маркетингова модель та «освяче-

на» рейтингом Вебометрикс модель віртуальної присутності університету. Слід зазначити, що новий рейтинг «Таймс» демонструє тенденцію до підвищення ваги оцінки науково-дослідницького потенціалу університету, що теж, безперечно, відображає сучасні світові тенденції у галузі вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Academic Ranking of World Universities [Web site]. – Access mode: <http://www.shanghairanking.com/>.
2. **P. Altbach.** Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution / P. G. Altbach, L. Reisberg and L. E. Rumbley // UNESCO. – 2009. – 254 p.
3. **P. G. Altbach.** Higher education in the new century: Global Challenges and Innovative Ideas / P. G. Altbach, McGill Peterson P. // UNESCO. – 2007. – 198 p.
4. **I. F. Aguillo.** Ranking of World Universities: Introduction, Methodology, and Future Developments / Aguillo, F. Isidro, Ortega, Jose Luis and Fernandez, Mario Webometric // Higher Education in Europe. – July-October 2008. – Book. 33. – № 2/3.
5. Berlin Ranking Principles of Higher Education Institutions [Web site]. – Access mode: http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=48.
6. **G. Federkeil.** Ranking and Quality Assurance in Higher Education / Federkeil Gero // Higher Education in Europe. – July-October 2008. – Book. 33. – № 2/3.
7. **E. Hazelcorn.** Ranking and the Reshaping of Higher Education: The Battle for World-Class Excellence. Palgrave Macmillan, 2011. – 272 p.
8. Higher Education in Europe. Book 27. № 4, December 2002.
9. Higher Education in Europe. Book 30. № 2, July 2005.
10. International Observatory on Academic Ranking and Excellence. [Web site]. – Access mode: <http://www.ireg-observatory.org/>.
11. IREG Ranking Audit Takes Off [Web site]. – Access mode: http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=187&Itemid=162
12. **Jung Cheol Shin,** Toutkoushian, Robert and Teichler, Ulrich University Rankings. Theoretical Basis, Methodology and Impact on Global Higher Education. – Springer, 2011. – 285 p.
13. **S. Kurbatov.** University Rankings as the Tool for Reformation of University Education in Ukraine // Notes of ICERI 2011 conference, November, 14-16, 2011, Madrid, Spain ISBN 978-84-615-3324-4. - p. 004693-004699.
14. **S. Kurbatov.** University Rankings and the Problem of Competitiveness of National Universities of Post-Soviet Countries in Global Educational Space: the Case of Ukraine // Evaluation in Higher Education. – 2012 – #6 (2) – P. 59-75.
15. **S. Kurbatov.** The Transformation of the Nature of Knowledge in Post-Industrial Society: Toward the New Paradigm of Education? // Notes of International Conference on Education and New Learning Technologies. July 5, 7, 2010, Barcelona, Spain. – p. 403-407.
16. **S. Kurbatov, A. Kashyn.** University rankings as an innovative educational technology: the case of Ukraine [Web site] / Kurbatov Serhii, Kashyn Andrii – Access mode: http://www.ireg-observatory.org/ireg-6/presentation/kurbatov_kashyn.pdf .
17. **S. Marginson and M. van der Wende.** To Rank or To Be Ranked: The Impact of Global Rankings in Higher Education / S. Marginson and M. van der Wende // Journal of Researches in International Education. – 2007. – № 11. – 306 p.
18. **S. Marginson.** The rise of the global university: 5 new tensions [Web site] / Simon Marginson. – Access mode: <http://chronicle.com/article/The-Rise-of-the-Global/65694/>
19. **A. McCormic.** The Complex Interplay Between Classification and Ranking of Colleges and Universities: Should the Berlin Principles Apply Equally to Classification? / A. McCormic. // Higher Education in Europe. – 2008. – Book. 33. – № 2/3, July-October.
20. QS World University Rankings [Web site]. – Access mode: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2012>
21. Ranking Web of World Universities [Web site]. – Access mode: <http://www.webometrics.info/top12000.asp>.
22. **A. Rauhvargers.** Global university rankings and their impact. [Web site] / Andrejs Rauhvargers – Access mode: http://www.eua.be/pubs/Global_University_Rankings_and_Their_Impact.pdf
23. **J. Salmi.** The Challenge of Establishing World-Class Universities / J. Salmi // The World Bank, 2009. – 116 p.
24. Times Higher Education (THE) [Web site] – Access mode: <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?sectioncode=26&storycode=411907&c=1>
25. The Times Higher Education World University Rankings – [Web site]. – Access mode: <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/>.